Ղազախում խոտերին կրակ տալը շարունակվում է, մանաւանդ Կօթի գիւղում: Բացի այդ թշնամաբար միմեանցից գոմէշներ են սպանում:

Կօթի գիւղում, ինչպէս մեզ հաղորդում են, մի շատ վատ սովորութիւն կայ, որ մինչև այժմ չէ վերանում, այն է որ 10 տարեկան աղջիկներին պսակում են 15—16 տարեկան պատանիների հետ: Այդ տեսակ ամուսնութիւններից առաջացած վնասները ինքն ըստ ինքեան հասկանալի են:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔՐԴԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ

Վանայ նահանգին կողմէն, Թուրքօ-Պարսկական սահմանագլխին վրայ, քրդական նոր ապստամբութիւն մը ծագելուն լուրը պաշտօնապէս կը ստուգուի:

Վագըրթ լրագիրն հետևեալը կը հրատարակէ իւր երէկուան թուով:

,,Պարսից Շահը վ. ե. Սուլթանին հեռագիր մը քաշելով, Պարսկաստանի և Օսմանեան տէրութեան միջև կեցած բարեկամական յարաբերութիւնները կը յիշէ, և վ. ե. Սուլթանին հետ դաշնակցութիւն մը կնքելու փափաք կը յայտնէ: Յետոյ կը ծանուցանէ թէ 2,000-ի չափ Քուրդք Պարսկական սահմանագլուխն անցնելով, Պարսիկ կառավարութեան դէմ ապստամբութիւն հրատարակած են. հետևաբար, Շահին կառավարութիւնը զանոնք նուաճելու համար զօրք ղրկած է անոնց վրայ, դէպի սահմանագլուխն: Պարսկաստանի վեհապետն ի վերջոյ կը խնդրէ վ. ե. Սուլթանէն, որ Օսմանեան սահմանագլխին կողմէ ալ պէտք եղած զգուշական միջոցները ձեռք առնուին անմիջապէս:''

Արդ կը յիշուի թէ Շէյխ-Ուպէյտուլլահ ալ առ Բ. Դուռն հեռագիր մը քաշելով, ծանուցած էր թէ ,,Պարսիկ հպատակ Քուրդեր՝ Պարսկաստանէն օսմանեան հողն արշաւած, և ի մէջ այլոց, իւր (Շէյխ Ուպէյտուլլահի) կալուածներուն վնաս տուած են'': Իսկ վ. ե. Շահը կըսէ թէ Վանայ վիլայէթէն Քուրդք ապստամբք Պարսկաստան արշաւած են. Թէհրանէն Անգլիական լրագրաց քաշուած Ռիւթէրի հեռագիրն ալ նոյնը կը ծանուցանէր: Ճշմարտութեան ո՛ր կողմ լինելուն վրայ փարանումն անկարելի է:

Կը հետևցնեմք սակայն թէ այս գործին մէջ ալ Շէյխ Ուպէյտուլլահ կարևոր դեր մը կը խաղայ՝ ամենայն կերպիւ յար և նըման անցեալ տարուանին. և թէ այժմ ալ իւր շարժումներն սքօղելու ջանքեր կընէ:

Սթանպօլ լրագիրը Շէյխ-Ուպէյտուլլահի շարժման վրայ Թէրճիւմանը Հագիգաթի հրատարակած տեղեկութեանց առթիւ սա դիտողութիւնները կընէ իւր շաբաթ աւուր թուով:

,,Հագիգաթի այս տեղեկութիւնները զարմանք կազդեն մեզ: Շէյխ-Ուպէյտուլլահ, որ հանրածանօթ է, և զոր մանաւանդ հայք և Վանայ նահանգին ուրիշ քրիստոնեայք յոյժ լաւ կը ճանչեն, Շէյխ-Ուպէյտուլլահ, կըսեմք, միշտ բարեկամ էր սահմանագլխին վրայ բնակող Պարսիկ Քրդաց հետ: Այդ կողմերն ամէն մարդ գիտէ որ Շէյխ-Ուպէյտուլլահին և Պարսիկ Քրդաց գլխաւոր պէյին՝ Մէհմէտ Ալիի՝ միջև միշտ ամենասերտ յարաբերութիւնք կեցած են:

,,Ուստի, կը կարծեմք թէ Շէյխ-Ուպէյտուլլահի կողմանէ կայսերական կառավարութեան տրուած տեղեկութիւններէն կասկածելու է քիչ մը: Այս Շէյխն, որ պտղուած գաւառներուն պատուհասն է, վերջին պատերազմէն յետոյ, յորում իւր յայտնի թշնամիներէն աւելի վնասներ հասուց Թուրքիոյ, կը յուսար թէ իշխան կը հրատարակուի այն տեղերուն, զորս արդէն կը քանդէր ու կը կործանէր: Բարեբաղդաբար, իւր այս գաղափարը չը յաջողեցաւ: Արդեօք Պարսիկ Քրդաց հետ իւր ունեցած կարծեցեալ վէճերը պատրուակ մը չե՞ն ճշմարիտ բանակ մը հանելու, որպէս զի Բ. Դրան մինչև ցարդ տալ չուզածն ինքն գինու զօրութեամբ գրաւէ:

,,Չը գիտեմք թէ այս գաղափարը կը համաձայնի՞ Քրդական Միութեան գաղափարին հետ, զոր Հագիգաթ յոյժ օգտակար կը գտնէր: Սակայն գիտեմք որ Ուպէյտուլլահին ծանուցած շարժումը՝ Վանայ և Կարնոյ նահանգաց թշուառ ժողովրդեան համար նորանոր աղէտից նշան մը պիտի լինի:''

(Մասիս)

ԹԻՒՐՔԻԱ

Վագըրթի ուղղեալ թղթակցութեան հետևեալ հատուածն հետաքրքրական է:

«Վանայ Ռուսական հիւպատոս Կամսարական անցեալները Տիարպէքիր եկաւ, և տեղւոյս հիւպատոսարանին մէջ քանի մ'օր հիւր մնալէ յետոյ, Խարբերդի և Տէրսիմի ճամբով Երզնկա գնաց: Նորա շարժման և գործոց նայելով, անպատճառ գաղտնի նպատակ մունի իւր այս ուղևորութեան մէջ.....»

Երէկուան Սթանպօլի մէջ հետևեալը կը կարդամք:

,,Ըստ նոր ազգահամարի մը, միայն Մշոյ գաւառին մէջ 100,000 Հայք կան, մինչդեռ նախորդ ազգահամարի մը մէջ 36 հազար միայն արձանագրուած էր: Այդ տեղերը բնակող Հայոց անհուն մեծամասնութիւնն անգամ մ'ևս հաստատուած է այս նոր ազգահամարով»

Սուլթան Համիտ առաջնոյն Պաղչէ Գափուի մեծ պողոտային վրայ կառուցեալ դամբարանն անցեալ օր ցորեկ ատեն ամբողջապէս կողոպտեցաւ: Վախճանեալ Սուլթանին ընտանեաց եօթն գերեզմաններուն վրայ գտնուող բոլոր թանկագին նիւթերը վերցուեցան. այս նիւթերուն կարգէն էին 20-ի չափ Քաշմիրք, որք Սուլթան Համիտ Առաջնոյն ժամանակէն մընացած էին և քանի մը հազար ոսկւոյ արժէք ունէին: Սուլթանին և արքայազանց փոթթոցներուն վրայ դրուած գոհարեղէնք ալ որք նոյնպէս մեծագին էին, վերցուեցան: Կըսուի թէ գողերը Մուհաճիրներ են: Ոստիկանութիւնը կը փնտռէ զանոնք:

(Մասիս)

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Իշխան Բիսմարկի հրաժարականի առիթով տարածված լուրերի մասին ,,Polit. Corresp'' լրագիրը ստացել հետևեալ նամակը, Նոյեմբերի 7-ից, արժանահաւատ աղբիւրից: Եթէ հաւատանք այն լուրերին, որ եւրօպական մամուլը երկու շաբաթ շարունակ յամառութեամբ տարածում է, ուրեմն գերմանական պետական կանցլերը գործերից հեռացած պէտք է լինի: Այդ լուրերը խիստ սխալ են և հիմնված են հետևեալ իրողութեան վրայ: Պետական կանցլերի գործունէութիւնը մի այնպիսի արգելքի հանդիպեց, որ ոչնչացրեց պատրաստուած մի գործի աջողութիւնը և եթէ այդ արգելքը չը յաղթէր, կարող էր մեծ վնասներ տալ Գերմանիայի քաղաքական դրութեանը: Այդ արգելքը այնպիսի տպաւորութիւն գործեց իշխան Բիսմարկի վրա, որ նա տկարացաւ և ստիպվեցաւ մտադրապէս հոկտեմբերի 27-ին դադարեցնել թէ արտաքին գործերի և թէ առևտրական մինիստրութեան կառավարելը: Գերմանական օրէնքների համեմատ, երբ պետական կանցլերը արտաքին գործերի կառավարութեան ժամանակ արգելքների է հանդիպում, նրան փոխարինում է կամ մինիստրի օգնականը, կամ արտաքին գործերի մինիստրութեան գլխաւոր քարտուղարը: Իշխան Բիսմարկ, իբրև պրուսական առևտրական մինիստր, խնդրեց իր ընկեր Բէօտտիխէրից փոխարինել իրան կարճ ժամանակով: Այսօր իշխան Բիսմարկ նորից սկսեց արտաքին գործերի մինիստրի պաշտօնը վարել և այս շաբաթ կը սկսի առևտրական մինիստրութիւնն էլ կառավարել: Սրանից կարելի է եզրակացնել, որ իշխանը առողջացել է և նրա հիւանդութեան պատճառներն էլ ոչնչացրած են: Այն լուրը, իբր թէ իշխանը վերջնականապէս հրաժարական է տուել, բոլորովին անհիմն է և նրա թշնամիների հնարած: Իրողութիւնը այս է: Բացի իշխանի հրաժարական տալու սխալ լուրից, մի քանի անհիմն հաղորդութիւններ էլ տարածվեցան, որոնք պաշտօնական աղբիւրներից էին ստացվում: Սրա պատճառն այն է, որ նոյն իսկ կառավարչական շրջանները սխալ ենթադրութիւններ էին անում իշխանի դիտաւորութիւնների մասին: Իշխանը երբէք չէ խնդրել պրուսական մինիստր Բէօտտիխերին փոխարինել իրան և վերջնականապէս վարել պրուսական առևտրական մինիստրի պաշտօնը: Եթէ այդ առիթով պաշտօնական լրագիրները սխալ լուրեր տարածեցին, դրա պատճառն այն էր, որ տպագրական փորձութիւնը մոլորեցրած էր պաշտօնական շրջանների սխալ հաղորդութիւններից: Այստեղ դիտաւորութիւն կայ ներքին գործերի մինիստրութեան մէջ մի առանձին բաժին նշանակել սօցեալ-քաղաքական օրինագծեր պատրաստելու համար, որպէս զի այդ մինիստրութիւնը աշխատող ուժեր ունենայ և ստիպված չը լինի դիմել պրուսական առևտրական մինիստրութեան օգնութեանը: Այդ բաժնի գլխաւոր կը նշանակվի Բէօտտիխեր: Այդ բաժինը անհրաժեշտ կը լինի իշխան Բիսմարկի համար միայն այն դէպքում, եթէ ինքը կը թողնի պրուսական առևտրական մինիստրութեան կառավարութիւնը: Իսկապէս այդ առանձին բաժինը հազիւ թէ կազմվի այժմ, քանի որ Բիսմարկ վարում է պրուսական առևտրական մինիստրի պաշտօնը:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

,,Բէյտարի'' ընկերութեանը Թէհրանից հեռագրում են Նոյեմբերի 3-ից: Բինարից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ Նոյեմբերի 1-ից քիւրդ զօրքերի առաջնորդ Աբդուլ-Կադիր 3000 հեծեալ և 2000 հետևակ զօրքերով յետ քաշվեցաւ Ջիղատու գետի միւս կողմը: Քիւրդերի յարձակմանը ենթարկված նահանգները այստեղից ուղևորվեցան եօթը բատալիօն հետևակ և մի հազար հեծեալ պարսկական զօրքեր: Շէյխ Իբադուլլահ Նոխրիտանախի բանակից շարունակ ուղարկում է զէնքեր և պատերազմական պաշարներ: Քիւրդ առաջնորդների մէջ անհաւանութիւններ են տիրում և Համզա-աղա հրաժարվեցաւ արշաւել Թաւրիզի վրայ:

Վանից ,,Daily News'' լրագրին հեռագրում են Նոյեմբերի 10-ից: Շէյխ-Իբադուլլահ երկու քիւրդ պատգամաւորների հետ մի նամակ ուղարկեց Թէհրանի մէջ ապրող պարսից շահի եղբօրը, որով շէյխը առաջարկում էր իշխանին քիւրդական ապստամբութեան գլուխ անցնել և մի անկախ պետութիւն կազմել: Շահի եղբայրը, թէպէտ մի քանի տարի առաջ ներված էր, բայց, ինչպէս կարծում էին, թշնամաբար էր նայում եղբօր վրայ: Նա անյապաղ ներկայացրեց շահին թէ Իբադուլլահի նամակը և թէ նրա ուղարկած երկու պատգամաւորներին: Թիւրքիայի մէջ կասկածում են, որ Պարսկաստանից արտաքսված քիւրդերը կաւերեն Հայաստանը: Պարսկական դեսպանը Կ. Պօլսի մէջ դեռ առաջ Բ. Դրան ուշադրութիւնը դարձնում էր այն հանգամանքի վրայ, որ Իբադուլլահը պատրօնների երկու գործարաններ ունի և որ քիւրդերի շարժում է նշմարվում, իսկ Բ. Դուռը ոչինչ միջոցներ չը գործադրեց ապստամբութեան առաջն առնելու համար:

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Դավրէժ, 28 հոկտեմբերի

Քիւրդերի նրազական միութեան փորձը՝ կարծես թէ էլ առաջ չէ գնում: Շէյխ-Իբադուլլահը, որ անձամբ Ուրմի գալով, նոյն քաղաքը 20 օր պաշարեց բազմաթիւ քիւրդերով, չը կարողացաւ առնել: Քաղաքից արձակված թնդանօթները նրա մարդկանց բաւականին ջարդ տուին, մինչև որ Թէյմուր-աղա զօրապետը Մակուից վրա հասաւ պարսկական զօրքերով և քիւրդերին կոտորելով նա մեկ անձնատուր չեղող Ուրմի քաղաքից: Քիւրդերից շատ գերիներ են ընկած պարսից ձեռքը, որոնք այս օրերս սպասվում են Դավրէժ: Բայց և այնպէս, ասում են թէ Շէյխի մարդիկը Ուրմի գաւառում հարիւրաւոր գիւղեր ոտնակոխ անելով, ամայի են դարձրած, և նրանց բոլոր նիւթեղէնը յափշտակած:

Շէյխ Գադըրը թէև Սովուք-Բուլաղում նըստած է, բայց ինչպէս երևում է, նա շուտով կը փախչի, որովհետև նրա հետ միացող պարսից քիւրդերի մեծագոյն մասը իրանց բէգերով թող տուին նորան և եկան պարսից բանակի հետ միացան: Սրանք Շէյխի զօրութիւնից սարսափելով և այն կողմերը պարսից զօրք չը լինելով առերես միացած էին եղել Շէյխի հետ, իսկ այժմ երբ պարսից բանակը բաւականին ստուարանալով Ջղաթի և Թաթաւի գետերն անցաւ և մօտենում է Սովուք-Բուլաղին, նրանք այս հանգամանքից օգուտ քաղելով, անցան պարսից կողմը: Պարսից Մամաշ ասված քաջամարտիկ ցեղը պատրաստվում է կատաղի պատերազմ անելու Շէյխի բանակի հետ և հաւանական է Շէյխ-Գադըրը բռնվի: Մի խօսքով պարսից քիւրդերի պարսից հետ միանալը՝ մի զօրաւոր փաստ է հաւատալու, որ Շէյխ-Իբադուլլահի զօրութիւնը երկուքի բաժանվեցաւ, նրա մի թեը կոտրվեցաւ: Թէհրանից գնացող բանակը հասած է Սովուք-Բուլաղի սահմանը. Ուրմի էլ հեծեալ զօրքերը շատանում են, որով պարսիկները Շէյխի դէմ երեք զօրաւոր բանակ ունեն շարժուն վիճակում (մօտ 40 հազար մարդ):

Նորին վսեմութիւն Սիփէհսալարը մի քանի օրից յետ գնալու է Բինար մի քանի հազար նոր զօրքով, որպէս զի այնտեղից Սովուք-Բուլաղի վրա գնացող բանակներին անձամբ հրամայէ:

Արմենակ

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 12 Նոյեմբերի: Երէկ կոմս Լօրիս-Մելիքօվ ուղևորվեցաւ Լիվադիա, մինիստրութեան կառավարութիւնը ժամանակաւորապէս Կախանօվին յանձնելով: ,,Голосъ'' լրագրին հաղորդում են, որ քիւրդերը սպառնում են Թաւրիզին: Ռուսաց հիւպատոսը Թաւրիզում հրաման ստացաւ թողնել իր տեղը և անյապաղ Թիֆլիս ուղևորվել:

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ